

A beszerzés és az útibeszámoló

Tudósok az állambiztonság célkeresztjében

Az utóbbi idők ügynökbetrányainak érintettjei általában kényszerhelyzetükre hivatkoznak. Aki a Kádár-rendszerben élt, így vagy úgy, de elmondhatja, hogy kényszerek hatására cselekedett. Az ügynökiratok tanúsága alapján azonban a kényszerpályákon belül is nagy volt az egyének mozgásteré.

Több érintett is hivatkozott utólag arra, hogy csak útijelentéseket kellett írnia, ami elvileg nem minősíthető besúgásnak. Útijelentés írására ma is mindenki kötelezett, aki állami megbízásból jár külföldön. A

Kádár-rendszer „útijelentései” azonban meglehetősen különbözőek lehettek. A „szerv” pontosan értett hozzá, hogy elvállassa az „ocsút” a „tisztá bűzától”, és azokat, akik jelentéseik elterjesztésében lelkesedést mutattak, előbb-utóbb be is szervezte. A beszerzés aporója igen gyakran az említett „útijelentés” írásának kötelezettsége vagy a külföldi kiutazás előtti rendszeres eligazítás volt. Az alábbiakban néhány többé-kevésbé ismert közéleti személyiség állambiztonsági megkönyékezését mutatjuk be.

Az első, „Történész” fedőnevű társadalmi kapcsolat, azaz dr. Ránki György a Kádár-korszak egyik legismertebb, nemzetközi tekintélynek örvendő történésze volt. Karrierje rendkívül gyorsan haladt előre, hiszen 1965-ben már az MTA Történettudományi Intézetének igazgató-helyettese. Ebben az évben kapta meg a Ford Alapítvány 1966-ra az Egyesült Államokba szóló ösztöndíját, és kiutazása előtt a hírszerzés megkísérelte beszerzését „tippkutató” munkára. Ezen azt kell érteni, hogy Ránkitől környezetanulmány-készítéshez alkalmas alapanyagokat vártak volna el azokról a személyekről, akiket „megfelelőnek” ítélt arra, hogy őket később ügynököknek beszervezzék. Az első puhatolódzó beszélgetésre 1965. november 26-án Ránki munkahelyén került sor. Az odalátogató belügyes csak általános-ságokban beszélt, ami Ránkinak is feltűnhetett, mert a beszélgetésről készült jelentés szerint: „nevezett barátságosan fogadott, azonban a kérdésekre való reagálásból azt lehetett érteni, hogy egyértelműen mondjuk meg, hogy mit akartunk tőle”. Viczián Pál százados, a III/I-1-a alosztály beosztottja mindenesetre nem szerzett rögtön rossz benyomásokat, mert majdnem két hónappal később, 1966. január 17-én „Történész” jelölt értékelésénél azt vetette papírra, hogy „véleményem szerint, – mint ahogy ezt általánosságban már vállalta is – vállalni fogja, hogy tippkutató, tanulmányozó munkával és információszerező feladatokkal megbízzuk”. Osztályvezetője valamivel többet tudhatott Vicziánál, mert a „megbízuk” kifejezést „megkérjük”-re javította ki a jelentésben. Ez arra utal, hogy a belügyi vezetők – legalábbis a hírszerzés területén, ami egyébként érthető (beszervezet külföldre kerülve elvileg visszanyerte a cselekvési szabadságát) – nem tartották szerencsés megoldásnak az erőszakos beszervezést.

Ránki azonban csalódást okozott. Hazatérte után, 1966 novemberében csak semmitmondó tájékoztatást adott. Az erről szóló jelentéshez Viczián a következő megjegyzéssel fűzte: „Történész fn. kapcsolattal hazatérése után a kapcsolatot megpróbáltuk konspiráltnan fenntartani, azonban ez elől kapcsolatunk kitért. Kifejezte azon óhaját, hogy csak hivatalos helysége

gen hajlandó velünk találkozni, így a BM panaszirodáján folytattam le a beszámoltatását. A beszélgetés során arra hivatkozott, hogy azok a dolgok, amelyeket nekünk elmond, azt bárkinek elmondhatja a barátai közül.”

Egy 1966. november 25-én kelt irat szerint a belügyes tiszt a „Mát-ra” fn. K-lakásban akart találkozni Ránkival, de „néhány óra múlva »Történész« telefonon felhívott és közölte, hogy jobban szeretné, ha a BM hivatalos helységében folytatnánk le a beszélgetést, vagy az irodájában keresném fel. [...] Ezen alkalommal akartam megbeszélni vele az írásos beszámoló elkészítésének szempontjait. Ez elől »Történész« kitért azzal, hogy ő nem szeret írni”, munkahelyén is – ha van – írnivalója, a titkárnőjének lediktálja. Ezért úgy nyilatkozott, hogy én kérdezek, ő válaszol.

Felvettem neki, hogy miért nem akart velem találkozni a BM épületén kívül? – erre úgy reagált, hogy ő jobban szereti a hivatalos dolgokat.”

A továbbiakban még két alkalommal találkozott, Ránki a másodikon „kifejtette, hogy ő nem akar velünk olyan kapcsolatba kerülni, amely konspirált kapcsolat és így bizonyos kötelezettségekkel jár. Erre hosszasan magyaráztam, hogy a BM munkájának a jellegéből adódóan elkerülhetetlenül szükség van bizonyos konspirációra. Ezen túl azok a kérdések, amelyekről tárgyalunk, bizalmas kérdések és államtitkot képeznek. Erre úgy reagált, hogy ő semmi titkot vagy államtitkot képező kérdést nem tud nekem elmondani, mivel azt, amit nekem elmond, azt bármelyik barátjának is elmondaná.”

Az irat szerkesztője, Viczián százados a jelentéshez a következő megjegyzést is fűzte: „A napokban a III/III Csfség-en voltam és találkoztam Harangozó Szilveszter r. alezr. elvtárral a III/III Cs[soport]f[őnök]ség helyettes vezetőjével, aki viccesen megjegyezte, hogy »miért idegesít a vezető értelmiséget?« Érdeklődésemre elmondta, hogy a Pártközpontból szolt valaki neki, hogy a BM »idegesíti a vezető értelmiség egyes tagjait«. Azt válaszolta, hogy azzal, hogy valaki ideges, idegrovoshoz szoktak menni és nem a BM-hez.

Azt mondtam, ő megfelelő választ adott, amit el is fogadtak és nincs semmi probléma az ügyben.

Értékelés: Véleményem szerint »Történész« semmiképpen nem akar velünk konspirált formában kapcsolatot fenntartani és ezen keresztül bizonyos kötelezettségeket vállalni. Ez megmutatkozik abban, hogy mindeddig kitért a konspirált találkozó elől.”

Csak feltételezhetjük, hogy Ránki valamelyik magas állású ismerősén keresztül tett panaszt a pártköz-pontban. A belügy ennek ellenére nem szállt le egyhamar kiszemelt áldozatáról, mivel Ránki állásából és párttagságából adódóan a rendszer megbízható hívének számított. Ezért furcsa és szokatlan volt tőle, hogy nem vállalja a rendszer által elvárt munkát. Viczián 1966. november 28-án kelt jelentése számol be az új próbálkozásról: „A beszélgetés kezdetén »Történész«-nek felvettem, – miután úgy reagált, hogy nem sokat tud elmondani az itt tanuló ösztöndíjasokról – hogy önmagában ideje lenne eldönteni azt a kérdést, hogy bennünket minden fenntartás nélkül tájékoztat-e vagy sem az itt tanuló amerikai ösztöndíjasokkal kapcsolatosan, valamint az Egyesült Államok-beli kapcsolatairól.

Mivel véleményünk szerint – s ez vezetőim véleménye is – ez politikai kérdés, hogy egy vezető beosztásban lévő MSZMP-tag támogatja-e a BM munkáját a főellenség elleni harcban, s kéri-e azt, hogy ha ezzel kapcsolatosan problémája van, akkor azt szemtől-szembe velem közölje.

Erre »Történész« úgy reagált, hogy természetesen szívesen adja meg a szükséges felvilágosításokat számunkra, de a munkája, elfoglaltsága is akadályozza abban, hogy hosszabb időt töltsön az ösztöndíjasokkal való foglalkozással. Azonban ismételt kérésre megígérte, hogy tárgyalni fog velük. Végül megállapodtunk, hogy három hét múlva felkeresem, és addig beszél az ösztöndíjasokkal.

Véleményem szerint »Történész« nem mindenben őszinte hozzánk és csak azokat a kérdéseket mondja el, amelyek úgynevezett »hivatali kötelessége«. Kapcsolatunkat – véleményem szerint – úgy tekintik, mint a beosztásával járó szükséges rosszat.”

Ránki karakán magatartása ebben az időben még jelentett kockázatokat. Annál is inkább, hogy kollektívá közl sokan nem hozzá hasonlóan cselekedtek. Példa erre ugyanebből az időszakból K.-né K. G. esete. K. G. azért is figyelemre méltó, mert példa arra, hogy a fontosabb MSZMP-tagok sem voltak kivételek a beszervezések alól. K.-né az ELTE angol tanszékén dolgozott és 1964-ben új hónapos angliai ösztöndíjat nyert el. Társadalmi kapcsolatként már korábban együttműködött az állambiztonsággal (férje is párttag és az ELTE tanára volt, 1956 után az egyetemre pisztollyal járt). Pados őrnagy 1964. október 8-án a következő javaslatot tette: „javaslom hogy a BM elvtárs 04. sz. parancsa értelmében 10 hónapos angliai tartózkodásának lehetőségeit figyelembe véve – igazítsuk el hírszerző feladatok végrehajtására”. Tanulságos az irathoz Szabó László őrnagy által fűzött szeljegyzet is: „Pados őrgy. el! Az eligazításon én is részt veszek. Végrehajtatonak tartom beszervezését is, ami K.-né esetében már csak alaki kérdés! Kérem ennek engedélyezését.” Ez azonban az iraton szereplő szeljegyzet szerint Pados elvtárs ekkor (még) nem tartotta szükségesnek.

Az úgy azért érdekes, mivel K.-né úgy kapott hírszerző, tippkutató feladatokat, hogy nem rendelkezett fedőnévvel, nem állították ki róla a beszervezést igazoló 6-os kartont, hanem megelégedtek azzal, hogy informális módon „társadalmi kap-

csolatként” tartásuk nyilván. Csak feltételezés, hogy ez azzal függött össze, hogy K.-né és férje az ELTE pártszervezetének közismerten aktív tagja volt. 1964. október 13-án „Budai” részéről a következő táviratot küldték a hírszerzés londoni rezidensének, Pusztai „elvtársnak”: „Az összes körülményeket értékelve formálisan nem szerveztük be és a rezidentúrához sem kapcsoljuk, hanem hazatérése után számoltatjuk be. Az elvtársak a fentiek figyelembe vételével belátásuk szerint rendszeresen igénybevehetik K. elvtársnőt.”

Nem tudjuk, K.-nét a „szervek” mennyire és mire vették Londonban „igénybe”, mindenesetre hazatérte után hosszas jelentésben számolt be angliai élményeiről. Írt Ignótus Pálról és a magyar emigráció más alakjairól is. Egy évvel később ismét vízumkérelmet adott be, mivel újabb ösztöndíjat kapott. A hírszerzés azonban kínos helyzetbe került, mivel Szabó őrnagy, aki K.-né korábbi eligazítását jelen volt, közben Angliába disszidált és felfedte a magyar ügynökök általa ismert álmányát is az angolok előtt, aminek hatására a British Council figyelmeztette a Külügyminisztériumot, hogy nem hajlandó kommunista hírszerzők nyelvtudását finanszírozni, és az angol hatóságok megtagadták tőlük a beutazási vízumot is. K.-nének ezért otthon kellett maradnia, de érdemei elismerése mellett tartói továbbadták a III/III-2 (ifjúságvédelmi) osztály számára. 1966. június 27-én a Keringő eszpresszóban „tartásra” átdakták Földvári „elvtársnőnek”, akivel az erről szóló jelentések szerint „azonnal megkedvelték egymást”. K.-nére jellemző, ahogyan az ELTE hallgatóit jellemezte: „elégé elkészredve beszélt arról, hogy milyen hatása van az értelmiség körében a nyugati propagandának. (...) Az egyetemen a KISZ gyenge, jóformán csak »utazási iroda«, komoly politikai munkát nem fejt ki.” Új főnöke, Zalai Emil őrnagy, a III/III-2b alosztály vezetője (jelenleg a Munkáspárt óbudai szervezetének aktivistája) így méltatta érdemeit: „K. elvtársnő kezdetől fogva szívesen támogatta munkánkat, s ezt kommunista kötelezettségének tartotta. Igyekezett jól végrehajtani feladatait, bár az angolok igyekeztek eléggé elszigetelni, lehetőségei korlátozottak voltak, az útról adott beszámolója értékes. Jó operatív érzékkel rendelkezik. Hazatérte után értékes adatokkal szolgált az ELTE-t meglátogató nyugati állampolgárokról, segítséget adott operatív tiszt bevezetéséhez, rendszeresen beszámolt a tanszéki eseményeiről.”

K.-né besúgásait semmilyen kényszer sem motiválta. Tisztességes emberek már ekkor is el tudták kerülni ezt a tevékenységet, például azzal, hogy nem „vették a lapot”. Példa erre Szegedy-Maszák Mihály irodalomtörténész esete. Beszerzése a titkosszolgálat számára ugyan hasznosnak ígérkezett, de az 1966. október 7-én történt eligazításnak álcázott puhatoláson a belügyesek csalódottan megállapították: „hogy tudós-művész típusú egyénisége nem teszi alkalmasá operatív munkára perspektívában sem. A beszélgetést passzívan fogadta, meghallgatta tanácsainkat. Beszédesebb csak akkor lett, amikor az irodalomra tereltük a szót.” Ennek a jelentésnek hatására a belügy elállt attól, hogy Szegedy-Maszákot beszervezzék.

Az 1970-es években két közismert történész beszerzésével is próbálkozott az állambiztonság. A módszer itt is a szokásos volt: a külföldi utazás előtt „preventív eligazítás” formájában próbálták felmérni reakcióikat és elhúztatni előttük a szokásos mézesmadzagokat. Az állambiztonságiak még ebben az időszakban is abból a sztálinista koncepcióból indultak ki, hogy a nyugat-európai kutatóintézetek valójában a CIA és a Bundesnachrichtendienst kémközpontjai és a „fellátási politika” melegágyai. Ezért pénzt és fáradságot nem kímélve minden energiát bevetettek, hogy ezekbe az intézetekbe beépüljenek, illetve az egyes intézményeket feltérképezzék. Érdeklődésük még az olyan gyakorlati részletekre is kiterjedt, hogy pl. a müncheni Délkelet-európai Intézet épületébe hol lehet észrevétlenül behatolni, és hol van az igazgatói szoba stb.

1973. november 15-én Kalota Béla rendőr százados Glatz Ferencel találkozott (aki ekkor az MTA

Történettudományi Intézetének munkatársa volt). Az erről készített feljegyzés szövegén átút a családotti-ság és a a korholó hang: „nyilvános helyen beszélgetést folytattam Glatz Ferenc történésszel, aki 1972-ben 12 hónapos Humboldt-ösztöndíjjal az NSZK-ban tartózkodott. Kiutazása előtt a 2-es szolgálatunk eligazította. A találkozón részt vett Szecsődi János r. hdgy. elvtárs és, aki Glatz eligazítását és beszámoltatását végezte. [...]”

Szecsődi elvtárs a találkozó után elmondta, hogy Glatz nem őszinte, többször járt az intézetben, [Karl] Nehringet [a müncheni Délkelet-európai Intézet fiatal kutatóját – U. K.] is jól ismeri, mivel Nehring ez évi itt tartózkodása során többször találkozott, sőt lakására is meghívta. Glatz egyszerűen nem akar segíteni és számára esetleg rázossá váló témába belemenni, csak lát-szolgáltatásnyújtásra hajlandó. Nem érdeke a kölcsönös előnyökön való segítés, mivel a K. B.-ban rendelkezik közeli ro-koni kapcsolattal.”

Glatz, annak ellenére, hogy két főt is ismer a célobjektumban, nem használható, nem őszinte, »semmire« sem emlékszik.”

A jelentésből látható, hogy Glatz megtalálta azt a módszert, amivel leszerelhette megkönyékezőit, és nem árult el semmi olyat baráti és szakmai kapcsolataiból, ami másnak hátrányt okozott volna. Ennek köszönhetően az állambiztonság ejtette beszerzését.

Ebben az időszakban nemcsak öt környékezték meg. 1973. augusztus 17-én Kalota a következőket vetette papírra: „Folyó hó 9-én 10 h-11.30-ig az Utlevél osztályon beszélgetést folytattam dr. Szücs Jenő (...) a T[örténeti]T[udományi] intézet munkatársával, aki ez év októberétől 3 hónapot az NSZK-ban tölt DAAD ösztöndíjjal. (...)”

Szücs a beszélgetés során készségesnek mutatkozott, ez azonban csak olyan mérvű volt, ami egy »hivatalnak« kijár, ha attól bizonyos dolgaink függnek. Őszinte segítőkészség nincs benne. Az általa ismert, s számunkra fontos intézményekről pozitív véleménye van, nem lehet eldönteni, hogy valójában nem látja, vagy nem akarja látni azok igazi tevékenységét. Hazatérte után ismét behívatom, s az intézményekre, azok munkatársaira vonatkozó konkrét kérdések alapján ki-kérdezem.”

Kalota Szücs hazatérte után viz-szátért az ügyre, de hasznalt. Egy március 4-i jelentés szerint „1974. febr. 17-én a BM útlevélosztályán beszélgetést folytattunk dr. Szücs Jenővel] amire 3 hónapos NSZK tanulmányútja adott alkalmat, amelyet a müncheni Dél-kelet-Intézet magánjellegű meghívására tett DAAD ösztöndíjjal. A beszélgetésre előzetes megegyezés alapján került sor, s Kalota Béla r. szdos vezette le. [...] Dr. Szücs ugyanolyan készségesnek mutatkozott a beszélgetés folyamán, mint előző alkalommal. Ismételtlen megmutatkozott azonban, hogy őszinte segítőkészség nincs benne, s többet tudhat, mint amit hajlandó velünk közölni.”

A jelentésre Kiss Tamás osztályvezető kézirással rávezette: „Az a véleményem, hogy számos dologban többet tud. [...] a jövőben nem kell vele foglalkozni, kiutazásait ne segítsük.”

Az említett személyeket passzívitásuk ellenére békén hagyták. Egyiküket sem érte különösebb hátrány, mindannyian továbbra is utazhattak Nyugat-Európába. Glatz a Történettudományi Intézet párttit-

BANGA – ÁRNYÉKMÁS

A Közép-európai Kulturális Intézet tisztelettel meghívja Önt
Banga Ferenc grafikusművész
kiállításának megnyitójára.

Válogatás Dugonics András, Esterházy Péter,
Hermányi Dienes József, Parti Nagy Lajos, Taksonyi János,
Tamkó Sírátó Károly műveihez készült grafikákból.

Muzsikálnak a Kaláka együttes tagjai

Időpont: május 25., csütörtök 18 óra.

A megnyitón bemutatjuk Tamkó Sírátó Károly–Banga Ferenc
Pinty és ponty című verseskötetét.

Helyszín: Közép-európai Kulturális Intézet
(1088 Budapest, Rákóczi út 15.)

Tel.: 327-0005, keki@ella.hu, www.ceci.hu

A kiállítás megtekinthető: június 16-ig hétköznapokon 10-18 óráig.

Ha én gazdag lennék...

a bécsi

KLEZMATOV

együttes koncertje

Közreműködik:
SHMUEL BARZILAI
a bécsi zsinagóga főkantora
FEKETE LÁSZLÓ
budapesti főkantor

ZENEAKADÉMIA

június 28.,

19.30

Jegyek: a jegyirodáknban
és a Zeneakadémián
T: 06-30-30-999

karaként később még védelmet is biztosított azoknak, akik az intézetben dolgoztak.

Teljesen másképp reagált a szervek megkeresésére „Borkuti”, azaz dr. Szita László, a Baranya megyei Levéltár igazgatója. Szita az 1970-es évek végén került kapcsolatba az állambiztonsággal. Először társadalmi kapcsolatként, majd titkos munkatársként foglalkoztatták, amikor rájöttek arra, hogy szószátyársága és gátlástalansága kiváló ügynökké teszi őt. Az állambiztonság szempontjából Szita azért volt érdekes, mert közvetlen kapcsolata volt a müncheni Délkelet-európai Intézettel, amit a III. Főcsoportfőnökség (alaptalanul) a Bundesnachrichtendienst fedőszervének tartott. Az állambiztonság ellenségképe szerint a tőkés államok nemzetközi összeesküvés keretében törnek a szocializmus ellen, és legújabb fegyverzetük a „fellazítási politika”, azaz a nyugat-keleti párbeszéddel és kulturális-tudományos kapcsolatokkal álcázott ideológiai diverzió. Meg kell jegyeznünk, hogy ez az ellenségkép jottányit sem változott a sztálinista korszak óta, csupán az eszközök finomodtak. Az említett intézet „Broder” fedőnévre keresztelt munkatársáról Szita kifejezetten rosszul tudatú jelentéseket adott, annak ellenére, hogy „Broder” Szita jó barátja, segítője, vendéglátója és finanszírozója is volt. A pécsi III/1. kirendeltség egyik tisztje a következőket vetette papírra Szita tájékoztatása kapcsán:

„Társadalmi kapcsolatunk helyesen felfigyelt arra is, hogy »Broder« egy-egy állapotban, hogyan nyilatkozott, illetve reagált beszélgetéseik során.

Ha teljesen józan volt, akkor nagyon átgondoltan, de a korábbi magatartásánál nyíltabban, barátságosabban beszélt általános dolgokról. Ha »picces« állapotba került, akkor adta igazi arcát, felszabadultan, de összefüggően beszélt az intézetről, politikai nézeteiről, értesüléseiről. Tulajdonképpen részünkre használható anyagokat ilyen állapotban adott. Ha részeg volt – és ez többször előfordult – akkor összefüggéstelenül beszélt, ilyenkor általában családi problémák foglalkoztatták...

Egyértelműen kijött, hogy politikai beállítottsága rendszerünkkel szemben ellenséges, de szorjtelensége – ha fokozni lehet – még ennél is nagyobb.”

„Borkuti” besúgásait arra használta fel, hogy devizához jusson. Miközben az általa beárult „Broder”-től is elfogadott pénzösszegeket, az állambiztonságiaknál is elérte, hogy finanszírozzák. Dudás Béla főhadnagy, a III/1-3 osztály beosztottja jelentése szerint „Borkuti fn. társadalmi kapcsolatot a Broder ügyben – a pécsi III/1. alosztállyal közösen [ennek vezetője ekkor Lusztig Péter százados, aki 1994–1998 között MSZP színekben országgyűlési képviselő, 2002 óta Lampertth Mónika főtanácsdója] – hosszabb ideje foglalkoztatjuk, ennek során mindvégig lelkiismeretes munkát végzett. A hazai akciók során felmerült költségeire pénz nem fogadott el tőlünk. A korábbi gyakorlatnak megfelelően kérjük engedélyezni, hogy jelenlegi útja alkalmával operatív költségterítés címén – nyugta ellenében – 500 DM-et fizessünk ki Borkutinak.”

„Borkuti” hamarosan feljebb is lép az állambiztonság létráján, mert 1980-ban már tmb, azaz titkos megbízott. A nyár folyamán azonban arra kezdenek gyanakodni, hogy a német titkosszolgálat beszervezte, mivel nem árulta el, hogy Seewann-tól „magáncélokra” 1100 DM-t és 600 schillinget kapott. További gyanúokat jelentett, hogy „Borkuti”, „fellazítási célokra is alkalmazható – nemzeti ügyekre vonatkozó – anyagokat szolgáltatott ki”, „Broder” részére. Utóbbin a magyarországi németek 1956 előtti népszámlálási adatait kell érteni, ami a posztválas paranoia szerint szigorú titok. Ezért tartózták, Huszár Lajos őrnagy találkoztól mímelve 1980. szeptember 2-án egy jelentős italkészlettel ellátott K-lakáson összehozta dr. X. Y. nyomozónak álcázott pszichiáter őrnaggyal (aki jelenleg Somogy megyében addiktológusként szenvedélybetegek gyógyításával foglalkozik) és egy másik belügyessel. Ennek során bevetették ellene a „Star” módszert, ami egyfajta pszichológiai kikérdésből állt. Ennek során „Borkuti” „hát mondom bzd meg” és „mi a fasznak nem mondtam” fordulatok gyakori közbeszúrásával teregette ki saját és barátai magánéle-

tének intimitásait. Idézetek a magnetofonszalagra vett beszélgetésből. Tartótsz (H): „Elnézést egy pillanatra. Mit hozhatok? Van sör, bor és üdítő, van Pepsi Cola, Márka.” B: [a müncheni Délkelet-európai Intézet egyik munkatársáról]. Remek nő. Intelligens, klassz, csak velem nem kurt, mert nem lehetett.” H: „Innen jut eszembe az, amikor (...) Hogy reagált, mondd el a Ferinek – már arra a kérdésre, amikor feldobta neki, na ez fellazítás.” B: „(...) tulajdonképpen az volt a véleményem, hogy én legalább annyira fellazítom őket, mint ők engem”. H: „Felleségedtől nem tudtál megszabadulni?” B: „Te (...) annyira szerettem volna egy müncheni kuplerájt. Tudod milyen szép kuplerájok vannak? Gyerekek ne éljek tovább...”

Sajnos a beszélgetés eredménye nem ismert, mert a pszichológus jelentése személyiségi jogi okokból titkosított. „Borkuti” munkadosszióját a rendszerváltáskor megsemmisítették, maga „Borkuti” pedig nemrégiben elhunyt. Az azonban tudható, hogy besúgásai hozzájárultak ahhoz, hogy az állambiztonság feltérképezze történész kollégáinak kapcsolatrendszerét, megadja vagy megtagadjon beutazási engedélyeket és hozzákezdjen mások beszervezéséhez.

Az 1960-as évek közepétől a hálózati személyek beszervezése egyre inkább az önkéntesség irányába tolódott. Különösen igaz volt ez azokra, akiket a hírszerzés területén alkalmaztak. Az állambiztonságiak először mindig álcázva, valamilyen „legendával” közeledtek célszemély felé és általában a legkisebb ellenállás esetében is abbahagyták kísérleteiket. Nagyon tanulságos, hogy a nyíltan szembeszegülőket megbüntetésére általában fel sem merült. Példa erre G. J. esete, aki először 1979. január 26-án került a hírszerzés látókörébe. A szerv a beszervezési kísérlet minden mozzanatát pontosan dokumentálta. Sike Gábor, a III/1-2 osztályon dolgozó főhadnagy ezen a napon a következőket vetette papírra: „Az NSZK-ba rendszeresen kiutazó vállalati kiküldöttek körében végzett titkárutató munkánk eredményeként látóörünkbe került G. J. (...) tudományos munkatárs (...) a SZKI Számítógép Laboratórium dolgozója. (...) 1971. július 1. óta az SZKI alkalmazottja, jelenlegi beosztása csoportvezető a SIEMENS-METRIM-

PEX-SZKI között megkötött RPG Computer fejlesztési munkáiban.

(...) A társzervekkel történt előzetes megbeszélés során megállapítottunk, hogy nincs mód G. J. közvetlen úton tervezett megismerésére, a BM ütleveosztályára való behívatása pedig más szempontból nem indokolt, javasolom G. telefonon keresztül történő meghívását úton szorakozó [kézzel az osztályvezető által írt beszúrás: hivatalos helységben] helyre. Indokul szolgálja a kb. két hét múlva sorra kerülő külföldi utazása. A meghívás nyíltan – a BM szervekre való hivatkozással – történne és amennyiben G. elfogadja az ajánlott módot, úgy a kölcsönös felismerés jegyeinek megbeszélését követően létrejönne a beszélgetés.

(...) Kedvező reagálás esetén javasolom a hazautazását követő ismételt találkozást nevezetnek. Negatív benyomások észlelése esetén titoktartásra figyelmeztetem és felhívom a figyelmét az általános állampolgári kötelességeire, jelentési kötelezettségére.”¹⁰

Az iraton szerepeltek az osztályvezető-helyettes, Galla őrnagy tanulságos széljegyzetei is: „A meghívás módjával csak megbeszélésünk szerint érték egyet. Nagyon fontos az első intézkedésnél a hivatalos jelleg. Fellépésünk, tekintélyünk biztosításával hivatalos keretek között a jelölt is másképp áll a dologhoz. Nevezett esetében bőven van miről beszélgetni.”¹¹

Ismeretlen okból a megismerkedésre csak hónapokkal később került sor, úgy, hogy a belügyesek alnéven mutakoztak be. Az erről készült jelentés 1979. június 16-án kelt: „A személyes megismerés az Ütleveosztály hivatali helységében zajlott le adatgyűjtés legendájával. (...) Megköszönve G.-nek a beszélgetést, kértém, hogy hazaérkezése után – június 17-29-ig ismét Bécsben lesz – találkozzunk. Felvetésemre nem zárkózott el, de közölte, hogy »nem akar rendszeresen a fenti kérdésekről konzultálni«. Úgy érzi, biztonsági szempontból megfelelő ismeretekkel rendelkezik, illetve személyes – és a csoportja biztonságát nem veszélyezteti semmi. Különben is, ha az általam korábban felvetett provokációt, vagy rendőri ellenőrzést tapasztalja, állampolgári kötelességének megfelelően értesíti a nagykövetséget vagy a Belügyi szerveket.

A beszélgetés megszakítása előtt közölte Géresivel, hogy nem gondoltam semmiféle »rendszeres konzultációra« személyével. Ellenben, mint Ütleveosztágnak ismernünk kell a külföldre utazó szakembereink helyzetét és munkáját, hogy meg-

felelően döntsünk az »állandó kilépő« megadásának indoklásáról.

Felhívom figyelmét hogy beszélgetésünk adatgyűjtés céljából történt, de annak tartalmáról, az elhangzott kérdésekről senkinek sem beszélhet.

Értékelés:

– Géresi János személyi tulajdonságainál, lehetőségeinél fogva nem alkalmas a vele való további foglalkozásra.

– Személyileg nem akar, nem is hajlik a BM képviselőjével való konzultációra, illetve kissé nagykedvűen visszautasította erre tett célzást. Azzal indokolta ismereteit, hogy sorkatonai szolgálata alatt több foglalkozáson vett részt, melyen az elhárítótiszt ismertette a szükséges tudnivalókat, és ez neki elég, hogy felismerje az ellenséges tevékenységet külföldi útjai alkalmával.¹²

Téves volna azt gondolnunk, hogy az állambiztonsággal történő együttműködésnek az ügynöki munka lett volna a legkártékonyabb típusa. Voltak, akik beszervezés nélkül is hajlandóak voltak kollégáik elárulására. Példa erre Vigh Károly történész (a rendszerváltáskor a Bajcsy-Zsilinszky Endre baráti társaság tagja, később a tervezett Teleki-szoborbizottság lelkes aktivistája). Vigh 1950-ben a kommunista párt tagjaként a Történettudományi Intézetben dolgozott és több kollégájához hasonlóan „bejelentéssel” fordult az Államvédelmi Hatóság felé. Miután már 1949 áprilisában is használna jelentette fel Kosáry Domokost (akit csak igazgatói állásától fosztottak meg, de nem zártak börtönbe), egy évvel később, június 29-én újra próbálkozott:

„Kosáry Domonkos a Történettudományi Intézet volt igazgatójára kíváncsi bejelentést tenni, aki igen szoros angol-amerikai kapcsolatokkal rendelkezik és ellenségesen viselkedik a magyar népi demokráciával szemben. (...) 1937-ben könyvet írt Görgeyről, melyet magam is olvastam, és megállapítottam, hogy ebben Görgei [sic!] és a Béke párt [sic!] áruló a Habsburgokkal paktáló politikája mellett foglalt állást. Az adott politikai viszonyok közt ez lényegében véve történelmi alátámasztása és igazolása volt Gömböseknek a németekkel szemben tanúsított behódoló politikájának. (...) [angol nyelvű magyar történelem-könyvében – U. K.] útszéli hangon gyalázta az Októberi Forradalmat, a Tanácsköztársaságot, megaszalt az ellenforradalom győzelmét, a Horthy-rezsimet, Gömböst. (...) A Revue-teák, me-

lyek havonta egyszer tartottak meg az intézetben, gyülekező helye volt [sic!] a magyar népi demokrácia mindenféle ellenségének. Rendszeresen jártak ide a különféle nyugati követések beosztottjai, így pl. a Britis Council vezető tisztviselői, továbbá a Magyar Községösszees-kívésben éltél Csicsery-Rónay István.”

Vigh mentéségre csak az hozható fel, hogy a feljelentés nyelvtani sutaságai a jegyzőkönyvet felvevő ávéhástartól származnak. A feljelentőnek pontosan tudnia kellett, hogy mit jelentenek ebben az időben a „szoros angol-amerikai kapcsolatok”. Kosáry szerencséje, hogy az ellene indított koncepció vizsgálatot 1951-ben ismeretlen okból lezárták, holott Vigh és kollégái buzgóságának köszönhetően már minden készen állt egy nagy per lefolytatására. Azt a tényt, hogy Kosáry 1944-ben egy szökött angol ejtőernyőst rejtegetett a csendőrök és a Gestapo elől, Pach Zsigmond Pál nem minden célzatoság nélkül úgy állította be az ávéhán tett „bejelentésében”, hogy az illető a Secret Service embere volt. Hogy Pach és Vigh besúgásai nem jártak a legsúlyosabb következményekkel, csak a véletlenek szerencsés összjátékának köszönhető.

A fentiekben említett esetek a jég-hegy csúcsa. A levéltárak számtalan olyan történetet rejtene, amelyek alkalmasak arra, hogy bemutassák: a diktatúrákban nemcsak árulók akadnak, hanem bátrak is. Nincs még egy olyan rendszer a magyar történelemben, amely működéséről annyi nyomot hagyott volna az utókorra, mint a kádárista titkosszolgálat. Előbb-utóbb minden kiderül. A magyar társadalom érdeke, hogy ezeknek a történeteknek a tetteseit és az áldozatait megismerjük. A tettesek megérdemlik, az áldozatoknak pedig tartozunk vele.

¹ Ránki közismert volt már-már grafomán munkaszorgalmáról.

² ASZTL K-2086, „Történet” fn. társadalmi kapcsolat.

³ ASZTL British Council O-8-103/1, II. rész, 86. o.

⁴ ASZTL British Council O-8-103/1, II. rész, 100. o.

⁵ ASZTL British Council O-8-103/1, II. rész, jelentés 1965. XI. 25. 104. o.

⁶ ASZTL British Council O-8-103/1, II. rész, 117. o.

⁷ ASZTL British Council O-8-103/1, 190. o.

⁸ Az illető személye nem ismeretes.

⁹ O-8-448/1 „Tömjén” müncheni Südost-Institut

¹⁰ ASZTL O-8-130/15 Gehlen hírszerző szervezet, 173. o. Sike Gábor jelentése

¹¹ Uo.

¹² ASZTL O-8-130/15 Gehlen hírszerző szervezet, 182. o. Sike Gábor jelentése

ÉVADZÁRÓ MŰHELYBESZÉLGETÉS A NYITOTT MŰHELYBEN

Bp., XII., Ráth György u. 4. – szemben a Déli pu.-ral, az Alkotás utcától a második ház, bejárat közvetlenül az utcáról

május 23., este 7 óra

Műhelybeszélgetés Bíró Andrással. Sorozatszerkesztő: Pap Ágnes.

Téma: Szembenézési magunkkal, szembenézési a múlttal, Bíró András Hazajöttem című kötetének kapcsán.

Meghívó

Király István könyvtárának ünnepélyes átadására

A Dérynépataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Nagykönyvtára **május 20-án, szombaton fél tízenegykor**

veszi használatba a Repositóriumban kialakított, új könyvtártermét és kézikönyvtárát, mely alkalomra minden érdeklődőt szeretettel vár.

Csömös József püspök köszöntője után **TARJÁN TAMÁS** irodalomtörténész mond bevezetőt az alkalomra rendezett konferencia elé, melyen részt vesz

BERTHA ZOLTÁN, MÁRKUS BÉLA, N. PÁL JÓZSEF, BABUS ANTAL.

Zárszót mond **DENEZ DENEZ** igazgató.

Megyesi Gusztáv

Reflexió

Ungváry Krisztián reflexiójára

„Amit írtam, méltánytalan” – írja Ungváry Krisztián (ÉS, 2006/21.) –, miután belátja, nem volt helyes kiragadott, negatív megjegyzésekkel tájékoztatni Szita László ügynökműtjáról. De hozzáteszi: „*Furcsának tartom, hogy szemükben nem a besúgó az, aki kiiratkozik a történeszek közül [kiemelés tőlem – V. J.], hanem az, aki az árulást szóvá teszi. (...) Ez rászúróról méltatlan.*” Szól mindez annak a 44 tiltakozónak, akik között az én nevem is szerepel. Nem a nevükben írok, csak azt rögzítem, miért írtam alá én a nyílt levelet. Az okok messze összetettebbek és bonyolultabbak, mint ahogy azt Ungváry Krisztián – még most is – látja. Lényege pedig nem Szita László személye és ügye, hanem a szimptomatikus eset általánosabb érvényű tanulságai.

Egyetérték Ungváry eredeti cikkének (ÉS, 2006/20.) megállapításával, miszerint: „*A magyar társadalom érdeke, hogy ezeknek a történeteknek a tetteseit és az áldozatait megismerjük.*” Ezt az igényt azonban egy történésznek kötelessége szakmailag hitelesen és etikai értelemben korrekten módon kielégíteni. Ungváry írása viszont súlyosan sért szakmai követelményeket és alapvető erkölcsi normákat egyaránt.

Szakmai alaptörvényünk, hogy eseményekről, történeti jelenségekről, folyamatokról vagy éppen személyekről tárgyunkat sokoldalúan, a körülményeket mérlegelve, forrásainkat más forrásokkal összevetve és kritikailag vizsgálva alkossunk véleményt. Ungváry jelen esetben vétett e normák ellen. Csak példákat kiragadva, többek között azzal, hogy egyetlen – a beszerzők által rögzített, az ő érdekeit szolgáló értéktelletek (esetleg a célszemély további zsarolására kihasználható elemek) regisztráló – dokumentum alapján mond ítéletet egy *nevesített* személyről. Csak állítja, *de nem bizonyítja*, hogy a nevezett ügynök kárt okozott kollégáinak. Egyetlen lépést sem tett azért, hogy ellenőrizze, valóban így volt-e. Fel sem vetődik benne pl. az, hogy egy „*jelentős italkészlettel ellátott K-lakás*”, felkészült pszichiáter által lefolytatott „*pszichológiai kihérdezés*” milyen manipulációkra ad lehetőséget (lásd Thomas Mann: *Mario és a varázsló*). Ilyen esetben nélkülözhetetlen az adott személy alkata, amit a beszerzők és segédek tudatosan kihasználnak. Aki egy cseppet is járatos a lélektanban, és ismerte Szita mindenki iránt nyitott, segítőkész személyiségét, tudja, hogy szerfelett könnyű préda volt az adott politikai célt kiszolgáló profi pszichológus számára. Ungvárynak fogalma sem volt arról, hogy ki is az általa vizsgált személy. Csak ítélik, anélkül, hogy tájékozódott volna. Ráadásul úgy, hogy még az ítékezéshez általa kizárólagosan figyelembe vett, egyetlen dokumentumcsoporthoz sem teljes, hisz – miként, dehonesztáló idézeteit lezárva, maga írja –: „... a beszélgetés eredménye nem ismert, mert a pszichológus jelentése személyes jogi okokból titkosított.” *Borkuti* munkadossziéját a rendszerváltások megsemmisítették, maga *Borkuti* pedig nemrégiben elhunyt.” Mindez a forráskritika mellőzését jelenti.

Ha pedig csupán egy fontos társadalmi jelenség szimptomatikus elemét kívánja megjeleníteni, és még hangsúlyosabbá teszi, szakmai és jogi elemekkel súlyosbítja az ügy *etikai vonatkozásait*. Túl a nyílt levélben leírtakon, mindenekeztől Szita nevesítése miatt, amit meggyőző bizonyítás nélkül tesz meg Ungváry. Méltánytalan is vele szemben, hisz hasonló – vagy még súlyosabb (?) – szerepet vállalók esetében a „leleplező” meglegedett a monogrammal. Másrészt, mivel nem közszereplőről van szó, a nevesítés személyes jogi szempontból is súlyosan kifogásolható. Nem beszélve arról, hogy vét a levéltári törvény előírásai ellen.

Hangsúlyozom: nem a felderítő szándékot kifogásolom, hanem az eljárást és a módszert. Azt a módszert, mely nem felelős történészekre, hanem a bulvársajtó szenzációhajhász újságíróira jellemző. Mindez különösen érthetetlen egy olyan fiatal történész esetében, aki remek könyvekkel, tanulmányok sorával bizonyította szakmai felkészültségét és alaposságát. Vajon mi vitte arra,

hogy ebben a kérdéskörben né értékes munkáihoz hasonlóan járjon el?

Jogosan vetik fel sokan a politika felelősségét e problémákör nem megfelelő jogi szabályozása miatt. Ez azonban senkit sem ment fel az egyéni kötelezettség és felelősség alól, hogy szakszerűen és tisztességesen járjon el minden ügyben. Akkor is, ha nyitva maradt (kis)kapuk másra csábítanak.

A módszerrel, amit alkalmazott, Ungváry nemcsak önmaga szakmai hitelességét rombolja, hanem az általa joggal szorgalmazott feltáró munka sikerét is veszélyezteti. És nem mellesleg nehezíti egy nemkívánatos jelenség felszámolását. Azt, hogy a történésztársadalom ma sem mentes a történeti jelenségek (és néha egymás) politikai érzelmek, esetenként indulatok alapján történő megítélésétől – a szakmai kritériumok rovására.

Vonyó József

egyetemi docens, Pécs

A történészek és a tényfeltárás

Ungváry Krisztián cikke (*A beszerzés és az útibeszmélő*, ÉS, 2006/20.) ellen számos történész kolléga nyílt levélben tiltakozott. Abban nyilvánvalóan igazuk van, hogy a szerző a témához nem kapcsolódó részletekkel ártott Szita László történész-levéltáros emlékének. Azt azonban, hogy Ungváry rágalmozott volna, semmivel sem bizonyították. Azt sem helyes felróni, hogy halottat bírált: a múlt feltárásakor ilyesmi ugyanis gyakran megyesik.

Még sajnálatosabb, hogy az aláírók az érvelést mennyire nem tartják szükségesnek. Egyszerűbb per sze az ellenfelet – akár teljesen alaptalanul – „*napi politikai érdekek szolgálatával*” vádolni. Levelük egésze pedig azt sugallja, hogy nem feltétlenül hívei a tényfeltárásnak.

Eörsi László

Ungváry Krisztián a „beszerzésről”

Ungváry Krisztián az *Élet és Irodalom* 20. számában *A beszerzés és az útibeszmélő* címmel hosszan ír a Kádár-rendszer beszerzéséről és az útibeszmélőiről. Ennek kapcsán engem sem hagy ki a történészek köréből. Ezt nyilvánvalóan részben annak is „köszönhetem”, hogy nemrég a Teleki Pál-szoborállítás ügyében heves vitám volt vele, aki a sajtóban támadott minket, a Teleki Pál Emlékbizottság tagjait, mert végül is a szobrot sikerült felállítanunk.

Ami viszont Ungváry mostani cikkét illeti, annak számos hibája miatt kénytelen vagyok az alábbiakat közölni: Jómagam – másokhoz hasonlóan – még 2002. szeptember 9-én 509 lap terjedelmű másolatot kaptam – jórészt személyemmel kapcsolatban – a Történeti Hivaltól, amelyek az ott őrzött eredeti iratokról készültek. Miután azonban Ungváry is kutatót, és ennek során a cikkben ezzel kapcsolatban részben kiforgatta a rólam szóló iratok értelmét, és engem sértő módon megtámadott, ezt nem hagyhattam válaszadás nélkül. Ugyanis ama állítását, hogy én „*beszerzés nélkül*” hajlandó voltam „*kollégáim elárulására*”, ezt felháborító módon visszaautsítom, és az alábbiakban megcáfolom.

A kérdéses időben (1948–1951) a Történettudományi Intézetben – ahol akkor dolgoztam – radikális személyi változásokra került sor. Ugyanis egyedül Magyarországon történt a szovjet hatalom által „befolyásolt” országok közül, hogy egy évre felfüggesztették a Magyar Tudományos Akadémia működését és annak helyében egy ún. Tudományos Tanácsot hoztak létre. Ennek élére Rákosiék a Gerő házaspárt tették. Így történhetett, hogy a tudomány területén, de különösen a történészfronton politikai szempontból radikális személyi „tisztogatást” hajtottak végre. Ennek lettünk áldozatai mi is a Történettudományi Intézetben, ahol pl. Gerőné utasítására Hanák Péter két ávóssal titokban politikailag „gyanús” kollégáinknak az iratait megdézsmál-

ták, vagyis ellopták, hogy azután azokat az ÁVO rendelkezésére bocsássák. Amikor én ezt közöltem Gerőnével, aki akkor a Tudományos Tanács főtitkára volt, engem vizsgálat alá vontak, amelynek az lett a vége, hogy 1950-ben eltávolítottak az intézetből. Így kerültem akkor az Országos Levéltárba. Minderről az én dokumentumaimon kívül rendelkezésemre állnak Berlász Jenő, Csapodi Csaba, Kenyeres László – volt kollégáim – visszaemlékezései, amelyeket nekem 1998-ban megküldtek. Az egyikhez Kenyeres László másolatban megküldte Kosáry Domokosnak 1998. május 12-én eljuttatott levélmásolatát, amely így kezdődik: „Kedves Domokos! Vigh Károcsi említette, megállapodtatok abban, hogy meg kellene írni a Teleki Intézet történetét...” Ez megfelel a valóságnak, ugyanis én valóban többször megemlékeztem ezt a fontos feladatot Kosárynak. Sajnos azonban erre nem került sor... De hogy reflektáljak Ungváry ama kijelentésére, hogy én 1949 áprilisában feljelentettem Kosáry Domokost, „*akit csak igazgatói állásától fosztottak meg*”, és kifogásoljam az Államvédelmi Hatóságnál a róla eljuttatott leveletem, közlöm a Történeti Hivatal Kosáryról szóló 1949. április 26-i dokumentumának szövegét, amely szerint Kosáry Domokosnak „Vigh Károllyal viszonyuk harmonikus és igen barátságos; munkájuk kiegészíti egymást. Vigh Károly különben most általában foglalkozik a magyarországi nemzetiségi kérdéssel; új cseh és szlovák könyveket szerzett be az Intézetnek, melyekben soká igen nagy hiány volt itt is, az egyetemen is... Vigh Károly tudományos és méltányos ember.”

Éppen ezért az is felháborított, hogy Ungváry „*Pach és Vigh besúgásairól*” ír. Azzal a Pach Zsigmond Pállal kapcsolna össze engem, aki Kosáry után a kommunista vezetésű Történettudományi Intézet igazgatójaként hajtotta végre a radikális „tisztogatást”, amelynek a fele intézet esett áldozatul – magamat is beleértve.

Különbön Kosáryról, aki az intézet igazgatója volt, a Történeti Hivatal számos dokumentumot őriz, akikkel mint történészekkel a Történeti Hivatal tárgyal. Azt viszont róla még kell cáfolnom – amit Ungváry írt –, hogy tudniillik 1951-ben lezárta azt a koncepció vizsgálatot, „*holott Vigh és kollégái buzgóságának köszönhetően már minden készen állt egy nagy per lefolytatására*”.

Ami pedig a Történettudományi Intézetben 1945 után havonta rendezett ún. Revue-teákat illeti, azokról sok jelentés készült. Ezenek számos neves politikai személyiség is részt vett. Így pl. Tildy Zoltán akkori köztársasági elnök is. De eljött Csicsery-Rónay István is, akivel már akkor őriztem baráti kapcsolataimat. Holott őt azután elítélték az ún. magyar összeesküvés perben. Szerencsére közös barátunkkal, dr. Hám Tiborral azután Amerikába távoztak. (Nekik és Püski Sándor bátyámnak köszönhetem, hogy később, 1980 őszén meghívták kaptam egy amerikai előadókörútra. Jellemző módon, amikor, hazatérve, erről a Kossuth klubban előadást tartottam, részletes ÁVO-jelentés készült, ami az irataim közé kerülhetett.)

Befejezésül úgy vélem, hogy felül-emelkedve az Ungváry–Vigh-vitán, végre időszerű volna megírni a Teleki Intézetben túlmenően azt az időszakot, amikor 1949-ben és 1950-ben, a Tudományos Tanács eszendeje alatt oly súlyos sérelmek érték a magyar tudományos életet. Ennek a feladatnak a házigazdája – már csak szakmai okok miatt is – a Magyar Tudományos Akadémia lehet.

Dr. Vigh Károly

a Bajcsy-Zsilinszky Társaság örökös tiszteletbeli elnöke

A gyógyszer ára

Nagy érdeklődéssel olvastam a múlt heti *ÉS*-ben a *Lassan a testtel!* című egészségüggyel foglalkozó értekezést Sinkó Eszter egészségügyi közgazdász tollából. Miután évtizedek óta gyakorló orvos vagyok (belgyógyász, kardiológus szakorvos, volt kórházi főorvos, aki sokat ügyelt, mentőzött, idősök otthonának volt intézetvezetője, és jelenleg magánorvosként

dolgozik), ezért bátoriskodom néhány, látszólag keményebbnek tűnő megjegyzést tenni a cikknek a hazai gyógyszerfogyasztással kapcsolatos mondataira. Idézem: „*Ma a betegek kifejezetten sokat fizetnek gyógyszerekre, mivel önrészüket meghaladja a teljes költségek egyharmadát. Azaz nem lehet azt állítani, hogy a betegeknek nincs érdekeltőségük fogyasztásuk csökkentésében. Mégsem lehet e téren az elmúlt években semmilyen kedvező tendenciát tapasztalni, mivel elsősorban nem a betegek korlátlan fogyasztása generálja a magas kiadásokat, hanem az orvosok, akik felírják a gyógyszereket a receptekre. Ha tehát változtatni akarunk a helyzeten, elsősorban az orvosok érdekeltségén kell változtatni, nem pedig a fogyasztók (betegek) által fizetendő önrészt érdemes fokozni.*” (Kiemelések tőlem.)

Miután a szerző közgazdász, ráadásul a Semmelweis Egyetemen, úgy látszik, nem kellően becsült és tisztelt orvosokat oktat, illene tényekkel és számokkal alátámasztania a cikkben idézett állításait, amelyek igencsak dehonesztálóak a gyakorló orvosok számára. Nem elég, hogy különféle szervező, ellenőrző és egyéb hivatali funkciókat betöltő orvosok, politikusok állandóan feltételezik, hogy az orvosok csalnak, lopnak, hazudnak, fölösleges vizsgálatokat végeznek, felesleges recepteket írnak föl, hanem még az orvosegyetemen dolgozó szakember is csatlakozik az ilyetén állításokhoz és sejtésekhez.

De hadd térjek a tényekre! Nemrégiben olvastam egy tanulmányban, amely 1993-tól dolgozta fel a magyar lakosság éves gyógyszerfogyasztását, amelyből az derül ki, hogy a lakosság évente ugyanannyi, mintegy 320 millió doboz gyógyszert fogyaszt ma is. Ha pedig így van, akkor mindebből az következik, hogy sem a magyar lakosság gyógyszerfogyasztása nem emelkedett indokolatlanul, vagyis az orvosok sem 15-20 éve, sem ma nem írnak fel tömegesen felesleges gyógyszereket. Ugyancsak mint gyakorló orvos tudom, hogy a rendszerváltás előtt a gyógyszerkönyveinkben mintegy 800 különféle gyógyszer szerepelt, ma pedig több mint tízezer készítmény áll a gyógyítók és betegek rendelkezésére. Ebből pedig logikusan az is következik, hogy a különféle betegségek, tünetek enyhítésére a gyógyszerek jóval szélesebb palettáját alkalmazhatják ma már az orvosok, és uram bocsá, receptet írnak akkor, amikor húsz évvel ezelőtt még széttárták a kezüket.

Valóban hallani innen-onnan, hogy a gyógyszergyártók és -forgalmazók megpróbálják befolyásolni különféle juttatásokkal az orvosok gyógyszerfelírási szokásait. Én úgy gondolom, hogy ha e téren esetleg jelen van a korrupció, azért szinte kizárólagosan ezen forgalmazók tehetők felelőssé, s ebből következően az OEP-nek és egyéb hatóságoknak, valamint a szakpolitikusoknak rendeletekkel, törvényekkel elsősorban őket kellene üldöznük, nem pedig a gyógyítótakat kényszeríteni teljesen felesleges, többszörös adminisztrációra, és gyanúsítgatásokkal mérgezni az amúgy is sok-sok áldozatvállalással, szabadidő-feladással terhelt, s nem kellően megbecsült gyógyító munkájukat. Egyébként józan gondolkodású em-

ber számára nem igazán felfogható, hogy miért is kell minden év január elsején, valamint júliusban és még egy-néhányszor gyógyszerárakat emelgetni, amikor a gyógyszergyártók amúgy is horribilis hasznót zsebelnek be (átlagban egy gyógyszer összköltségének nyolcvan százaléka haszon), hiszen a gyógyszerek alapanyagárai messzemenően nem emelkednek olyan mértékben, hogy azok bármiféle áremelést ilyen gyakorisággal és ilyen profit mellett indokoltá tennének. Az importgyógyszerek előállításainak országaiban évente egy-két százalékos az infláció (Svájc, Németország), de a hazánkban gyártott ún. generikus szerek mintegy nyolcvan százalékaiban is ezen alacsony inflációjú országok gyógyszergyártó cégei biztosítják az alapanyagot.

Miután gyakorló orvos véleményét e tárgyban többször is hallom, illetve olvasom, ezért bátran kijelenthetem, hogy az orvosok több mint 95 százaléka becsülettel, tisztességgel, odaadással végzi munkáját, s nem kellené állandóan alaptalan ellenőrzésekkel, adminisztratív fenyegetésekkel, gyanúsítgatásokkal terhelni sem őket, sem környezetüket. Természetesen a gyógyszerkassza fizetőképessége sok mindent meghatároz, de alapvetően nem a beteg-orvos-találkozót kellene megnehezíteni adminisztratív úton, hanem jobbító szándékú, értelmes lépésekkel kellené könnyíteni az egyre csökkenő egészségügyi személyzet munkáját, valamint a betegek hozzáférést az egészségügyi szolgáltatásokhoz. Miután ma már kiűnő programok, számítógépes rendszerek állnak az ellenőrző hatóságok rendelkezésére, nem okozhat problémát néhány megtévedt doktor vagy receptekkel házaló, közgyógyigazolványt tisztességtelenül felhasználó kiszűrése. De ebbe – könyörgöm – nem tartozik bele a gyakorló orvosok hetenkénti vizsgálása, hogy mit, miért, mikor, hogyan stb. írtak föl, hisz ők felesküdték arra, hogy legjobb tudásuk szerint látják el a hozzájuk forduló betegeket.

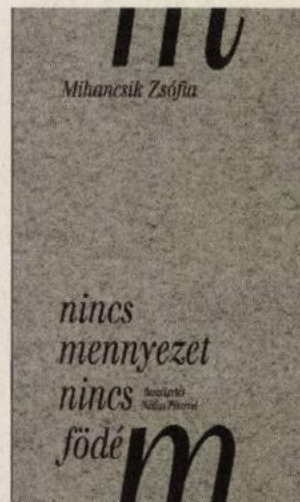
Természetesen fontos lenne tudatosítani a betegekkel is, hogy nem feltétlenül következnek minden beteg-orvos-találkozóból minimum három recept felírása, s talán nem kellene minden köhíntésre mondjuk antibiotikumot követelni. Sajnos az egészségre nevelés is gyerekcipőben jár, s ezzel kellene többet foglalkozni.

Végül szomorúan állapítom meg, hogy a média sem kíváncsi a gyakorló orvosok javaslataira, jobbító véleményére. Nagyon sokszor az érezhető, hogy a mindennapi problémáival az oly szívesen nyilatkozó egészségpolitikusok, egyéb szakemberek nagy valószínűséggel nincsenek igazán tisztában.

Végezetül felhívnom a figyelmet arra, hogy az itthon maradni kívánó (esetleg kényszerülő), egyre idősödő orvostársadalom lényegesen több tiszteletet, megbecsülést érdemel a különféle hivatalok, illetve egészségügyi szakpolitikusok részéről, s ebben akár a média is pozitív szerepet vállalhatna.

egy gyakorló orvos

név és cím a szerkesztőségben

Egyetlen, hosszú beszélgetés, melyben a kérdések őszinte érdeklődésről, a válaszok elmélyült igényességről tanúskodnak.

Szabadon választott könyvek

JELENKOR KIADÓ